

ТЕОДОР ДРАЙЗЕР ЪРНИТА

Превод от английски: Вера Стоименова, 1984

chitanka.info

Познавам Ърнита. Познавам нейната честност, прямотата на ясните ѝ, смели очи, търсеци истината, жадуващи за обич, и предоставям на вниманието ви тези бегли щрихи на обстоятелствата, които са я въвлекли в кипежа на един от най-великите обществени поврати в историята на човечеството.

Тя е родена през 1895 година в Ларедо, щата Тексас, където на времето семейството ѝ дошло с фургон от Илинойс, за да получи поземлен имот. Несгодите на този пионерски живот станали причина баща ѝ да заболее от туберкулоза, която го отнесла в гроба, и майка ѝ останала сама с четири невръстни дечица: Ърнита на седем, Алис — с три години по-голяма, и две момчета, едното още бебе, а другото дванадесетгодишно. Продали земята и мисис Бартрам решила да вложи парите в недвижим имот в разрастващия се град Накто, но понеже не притежавала търговски нюх, често ставала жертва на спекуланти. И тъй, те се местели от къща на къща, защото тя ги препродавала с надежда да увеличи доходите си; освен това приемала и пансионери. Все още млада и привлекателна, тя несъмнено могла да се омъжи повторно, ако не били децата. В ония години борбата ѝ за съществуване била тежка.

Веднъж Ърнита ми каза, че в паметта ѝ най-ясно се откроява споменът за едно от техните многобройни преселения. Купили десет стайна къща в по-беден квартал, близо до голяма мелница. За беда, районът на „червените фенери“ се разпрострял и на тяхната улица. Вечер разни хубавици в кимона висели по верандата на съседната къща, носела се музика, прииждали тълпи мъже. В края на краищата, макар че мисис Барчграм и съдържателната на публичния дом си бърбтели край задната ограда, разменяли си готварски рецепти и се изповядвали една на друга, наложило се тя да продаде къщата на загуба, защото се опасявала за дъщерите си и за реномето на пансиона. Ърнита имала само смътна представа какво означава всичко това, но сестра ѝ явно го осъзнавала и можела да се повлияе.

По това време големият брат се хванал като разносвач в една търговска фирма за продажба на железария, и когато се запознах с Ърнита, той още работеше в нея, но вече беше пътуващ търговски агент. Щом завършила основно училище, Алис записала секретарски курсове и станала стенографка. Ърнита, към която майката имала слабост заради мечтата ѝ да постигне нещо необикновено, получила

съгласие да продължи учението си в гимназия. По природа мисис Бартрам била меланхолична и чувствителна жена, нещастна и песимистично настроена относно смисъла на живота, но винаги се надявала, че тази нейна дъщеря или ще се отличи по някакъв начин, или ще се омъжи за богат човек. Ала предпоследната година в училище Ърнита разстроила здравето си от усилените занимания. За щастие, по това време материалното им положение все пак се подобрило: Алис се омъжила за един касиер от Националната компания за производство на касови апарати, а големият брат се справял добре с работата си и дори го повишили. Така че майката имала възможност да заведе Ърнита в Калифорния, за да се възстанови. Това пътуване криело някаква романтика и за мисис Бартрам, защото щели да живеят у семейството на неин бивш пансионер — отдавна влюбен в нея млад металург, който се бил върнал в Калифорния, за да работи в родния си град, недалеч от Сан Франциско.

Това пътуване разкрило нов свят и за дъщерята, и на майката. Защото те толкова си приличали по темперамент, че и двете изпаднали в детински възторг. Порано не били виждали планина и море. До осемнадесет години малкият свят на Ърнита започвал и свършвал с Тексас и с нещата, които населяват книги и мечти. А ето, че в това малко калифорнийско градче до Сан Франциско за пръв път се появили сериозни обожатели. И преди това, разбира се, имало момчета, които я ухажвали, но физическата близост не я привличала в ранната ѝ младост — нещо, което тя държеше да подчертае. Тази близост ѝ се струвала порочна и дори срамна. Във въображението ѝ едва ли се явявали картини на интимност или пък били толкова смътни, че не могли да я развълнуват истински. Край нея се навъртал един дебел млад немец — доставчик на хранителни стоки по домовете. Носел им гъби, които берял по хълмовете, и подарявал на Ърнита диви цветя. По-късно дори поискал да се ожени за нея. Накрая се преместил на работа в друг квартал и тя се отървала от него. После синът на един съсед започнал да я кани на разходки с кабриолета си и на театър в Сан Франциско. На майка му ѝ се щяло да се оженият, но те и двамата били твърде стеснителни, та нищо не се получило.

Междувременно мисис Бартрам се разделила с металурга, който всъщност бил една от причините да дойдат в Калифорния, и сега той

започнал да „обсипва с внимание“ Ърнита. Ала тя въобще не го харесвала, защото бил вече доста загрубял от живота, а и с установени навици. Освен това още на времето Ърнита се досещала за отношенията му с майка ѝ и вече го била намразила. Според тогавашните ѝ възгледи, в цялата тази история имало нещо много отвратително и тя направо не можела да го понася. Тъй че, след като и двете жени го отблъснали, той се оттеглил. Без неговата подкрепа животът им щял да стане по-труден, както и станал, защото той редовно помагал за прехраната на семейството, макар че тогава Ърнита едва ли оценявала това. Много ѝ се искало да следва, но сега вече било невъзможно. Още по-зле станало, когато Ърнита завършила гимназия — двете с майка ѝ се принудили през лятото да работят в една консервна фабрика, единственото място, където търсели хора. Но те били щастливи и доволни, че са в такъв красив край — обясняваше с примирение тя, — макар че живеели на палатка, пък и работата била тежка, а надницата едва стигала за прехрана.

Ала есента фабриката не се нуждаела повече от сезонни работници и те отново трябвало да търсят препитание. Ърнита се записала в курсове за телефонистки в Сан Хосе, където плащали на момичетата по време на обучението, но на нея това ѝ се струвало скучна и изнервяща работа, защото не била практически настроена — все градяла въздушни кули. Така че когато при завършване на курса ѝ съобщили да се яви на нощно дежурство в една телефонна централа, внезапно я обхванал ужас от бъдещата работа. Тя си събрала набързо багажа, освободила стаичката, в която живеела сама, взела автобуса за градчето Темпъл и се върнала при майка си. Но за съжаление мисис Бартрам, която отново открила пансион, единствената сравнително доходна работа по силите и възможностите ѝ, не могла да помогне на дъщеря си. Домът им бил стара постройка в покрайнините на града, която потискала Ърнита. Помръквала дори само от мисълта да се затвори в нея и един ден — какво остава за по-дълго. Само и сама да избяга от къщи, тя започнала да посещава вечерни курсове по стенография, машинопис и счетоводство.

Благодарение на това след няколко месеца Ърнита си намерила работа за осем долара седмично като секретарка и счетоводителка във фирмата за покупко-продажба на недвижими имоти „Уичит, Макгилиг и Тоби“ Според Ърнита собствениците били своеобразно трио

мошеници. Уичит бил едър, ленив и назадничав човек, Макгилиг — дребен на ръст, тщеславен, пъргав и в крак с модата, а Тоби — хитър, изобретателен и безсъвестен дребен ирландец, решен да преуспее на всяка цена. Мистър Макгилиг бил този, който я хващал подръка, за да ѝ обясни, че в тази игра може да спечели, стига да прояви интерес към нея: в случая — към него. И Уичит, и Тоби постепенно се опитали да я спечелят, като ѝ нашепвали същия съвет. Но и тримата никак не ѝ допадали. Всъщност тук Ърнита не можела да намери истинско щастие, защото виждала, или си мислела, че вижда как мечтите ѝ за по-хубав живот чезнат в скучна и неприятна работа. Нещо по-лошо — тя била самотна; досега не била срещнала човек, на чиито чувства може да отвърне с топлина, а в същото време я преследвали недействителни представи за това, колко щастливи са другите, особено някои момичета, докато тя трябвало да се задоволява с толкова малко. Смятала, че дрехите например допринасят много за чара на жената, подчертават незабележими иначе неща, но при своята жалка среда, при своя беден дом тя нямала големи възможности. А нима била по-малко привлекателна от другите? Понякога си мислела, че е така. Друг път — обратното. Лошо облекло, оскъдица у дома, толкова разочарования... „Убедена съм — сподели веднъж тя, — че нямах ясна представа какво съм и какво може да излезе от мен. Освен това се замислих и за съдбата на мама.“

„Господи, не мога да ви опиша колко страдах, когато я виждах унила, с посърнало лице — призна ми един ден Ърнита — Сигурна съм, че тъкмо тези неща за пръв път ме накараха да си задам някои въпроси за живота. За охолството на едни. За къщите и огромните им състояния. Откъде ги имат? И защо те? С какво са толкова по-различни от мене и мама? Ще кажете, че съм била огорчена от своите собствени несполуки и че такова огорчение не е напълно оправдано, защото е твърде егоцентрично. И все пак как можех да се настроя по-оптимистично, когато нищо в живота ми не се променяше? Забелязвах, че когато бях весела и се усмихвах, привличах много мъже, на които, въпреки бедността си, гледах отвисоко. За да избягна тяхното ухажване, накрая започнах да се правя на по-сдържана и строга, отколкото бях по природа. Ако трябва да охарактеризирам себе си от онова време, ще кажа, че всъщност бях потисната и тъжна, но се

усмихвах и може би малко пресилено се представях за по-смела, отколкото бях.“

Ърнита се притеснявала и от факта, че фирмата за покупко-продажба на недвижими имоти, където работела, не била почтено предприятие. Там понамирисвало, ако не и воняло на шарлатанство, макар самата тя само смътно да долавяла, че всичките им търговски сделки са мошенически. Една от тях била във връзка със строежа на новата община в Темпъл — великолепна възможност да се развихрят всички продажни политици и търгаши на недвижими имоти в околията. Ето как тя ми описа случая:

„Изглежда, че всички агенти на недвижими имоти спекулираха с мястото на строежа. Макгилиг и Тоби се бяха сдушили с една местна шайка политици, които пуснаха слуха, че най-подходящото място за новата сграда е бластистият участък между Темпъл и нос Аргъс. И за да убедят колебаещите се купувачи, накрая започнаха да строят някаква тухлена сграда сред пустеещото мочурище зад залива Аргъс. Сложиха отпред голяма табела: «Нова община». Естествено, неосведомените побързаха да закупят съседните участъци, докато бяха още евтини. Дори и аз посъветвах мама да вземем един парцел, защото също смятах, че строежът ще е там, но така и не купихме нищо. Земята се продаваше скъпо: от хиляда до три хиляди долара парцела. Особен интерес проявиха японците, китайците и индусите, но тъй като в Калифорния това щеше да се отрази зле върху продажбата на останалата земя, фирмата услужливо купуваше на свое име парцелите за тия чужденци, а после те идваха редовно да си плащат вноските. Ала преди повечето от тях да ги бяха изплатили, измамата се разкри и те загубиха всичко, което бяха вложили. Стана такъв скандал, че съдружниците решиха да се разделят. Макгилиг, най-дръзкият и предприемчивият от тримата, искаше да работя с него, като ми предложи четиридесет долара месечна заплата и ми намекна за поинтимни връзки. И Тоби ме покани при него, но аз отхвърлих и двете предложения и останах само докато завърша финансовия отчет. Въз основа на него те разтуриха съдружието.“

Още докато работела във фирмата, няколко вечери седмично Ърнита се отбивала в градската библиотека и библиотекарят, пленен от нейната външност, ѝ предложил да се подготви, за да му стане помощничка. Той бил висок и слаб мургав мъж, сериозен и уважаван

от хората; преди две години бил загубил жена си и в началото навярно сметнал, че Ърнита е достойна да заеме мястото ѝ. Но тя си обяснявала ведрата му благосклонност като приятелско внимание, без да я свързва с любовно увлечение. А и той след време изглежда разбрал, че тя не го възприема като мъж и не забелязва чувствата и желанията му, защото вече не се опитвал да покори сърцето ѝ, а само я убеждавал да завърши курсове за библиотекарка, може би с надеждата, че щом са заедно, нещата ще се променят. Но накрая, и от това не излязло нищо.

Ала в момента тази възможност ѝ се струвала много привлекателна. Да стане библиотекарка! Или поне помощник-библиотекарка! Тогава тя виждала тази кокетна сграда с мраморни стени (една от скромните библиотеки, съставени от частни дарения, които са осеяли цяла Америка) като символ на по-възвишените си цели. Тъй че без да уведоми работодателите си, за чиито мошеничества вече подозирала, тя се записала във вечерен курс по библиотекарство и след година била подготвена да поеме новата длъжност. Случило се, че тъкмо тогава нейните работодатели започнали да изплащат греховете си: вдигнал се голям шум около нечестните им сделки и Ърнита използвала случая, за да ги напусне. А и чувствала, че работата в библиотеката ще я приближи към мечтания свят.

До този момент Ърнита нямала други приятелства с момчета, освен ако посещенията на кино и танцови забави с един или друг кавалер могат да се броят за любовни приключения; отвърщавала се от недодяланите им опити да я целуват. Майка ѝ продължавала да приема пансионери и сега един тях, механик в заводите на Стандарт Ойл, където работел и малкият брат на Ърнита, започнал да я ухажда. Той бил много по-възрастен от нея, но хубав и добре възпитан; благодарение на тези качества тя все пак откликнала на чувствата му, като приела от него диамантен пръстен и го носила известно време. Макар все още да смяташе, че дъщеря ѝ заслужава по-добра участ, с характерното си слабоволие майката не се възпротивила на избора ѝ и накрая дори желала да я омъжи за този човек — малодушие, което покъсно възмущаваше Ърнита.

— Сигурно чувствуваше, че двете с нея заемаме твърде незавидно положение в света, за да се надяваме на нещо по-добро — каза Ърнита по този повод. — Вероятно бе решила, че животът мами и мен, така както бе измамил нея.

Ала годежният период не траял дълго. Спасил я стремежът ѝ към „по-щастлива съдба“, както тя се изрази, или пък просто здравият ѝ разум. В края на краищата тя заявила на своя кандидат, че не го обича истински, при което той се разгневил и си поискал пръстена. Ърнита с радост му го върнала.

В същото време металургът, който някога живеел с майка ѝ, продължавал да се навърта милно-жално край Ърнита и въпреки че отдавна бил отблъснат, изглежда все още се надявал, че в миг на отчаяние тя може да приеме подкрепата му. Разказа ми как постъпил веднъж. Една вечер тя и „годеникът“ ѝ, когото впоследствие изоставила, седнали в малката гостна на пансиона, след като се върнали от кино. Подир малко „годеникът“ ѝ започнал да я целува и макар че не го обичала, тя не се възпротивила. Струвало ѝ се, че и на нея ѝ е време да си има някого, а и че скоро трябва да се омъжи. Онзи станал по-смел и пъхнал ръка под полата ѝ. Вцепенила се и ѝ станало противно. И точно в този миг някой заудрял по входната врата. Изтичала да отвори с гузна физиономия, а на прага стоял нейният отчаян обожател, металургът. Досега ги бил дебнал през прозореца.

— Къде е майка ти? — попитал той, пламнал от гняв.

Когато Ърнита му казала, че си е легнала, той се втурнал по стълбите и описал на мисис Бартрам какво е видял през прозореца. Майката я повикала горе, но тъй като ѝ било неудобно да разисква интимни отношения, позапитала нещо с половин уста и когато Ърнита заявила, че всичко това е лъжа, тя ѝ повярвала, а металургът си тръгнал сразен.

Но благодарение на същия този човек, независимо от взаимната им ненавист, Ърнита за пръв път чула за идеите, които щели да окажат влияние върху целия в живот. Макар че имал неприятен характер, металургът бил интелигентен, свободолюбив и занимателен и повлиял доста върху възгледите на Ърнита и майката. Той бил социалист и в известен смисъл — радикал, макар че се интересувал от религия или поне от такива личности в местния и национален религиозен живот, които споделяли някои от неговите възгледи; в неделя обикновено посещавал молитвените събрания на религиозните общества или конгрегационалистките църкви в Сан Хосе и Сан Франциско, където някой привидно либерален богослов проповядвал по-широки разбирания за религията, отколкото в католическата и

източноправославната църква. Благодарение на металурга в Темпъл дошъл един млад студент по теология от Унитариянския богословски факултет в Бъркли, за да открие малка църква или мисия. Трябваше да спомена, че още в Тексас Ърнита и майка ѝ скъсали с православната църква и се присъединили към унитаристите, които по онова време били смятани за най-свободомислещи в религията.

Тъй че когато металургът им предложил да подкрепят искането за откриване на унитариянската църква в Темпъл, те подписали. Нещо повече, възложили на Ърнита да води клас в неделното училище и там тя се запознала със студента-богослов.

„Той се влюби в мен от пръв поглед — сподели Ърнита — и понякога си мислех, че може би аз съм причината за окончателното му решение да остане в нашия град. Беше строен и слабичък, възмургав младеж с кестеняви очи и с очила. По онова време той ми изглеждаше много романтична личност. Значително превъзхождаше всички, които ме обкръжаваха.“

Интересно, че майката така и не го харесала. Вероятно е предчувствала, че дъщеря ѝ може да я изостави и да заминее с него. Със своите социалистически възгледи двете жени били решително против избухналата световна война, за разлика от младия богослов, и може би затова майката изпитвала неприязън към него. Или пък защото бил твърде набожен и праведен. Бил високомерен, според описанието на Ърнита, и проповядвал най-шаблонната теория за спасението на света. Смятал, че тази война е справедлива. За всичко била виновна Германия — хищен звяр, хунска орда, изчадие адово, зинало да погълне един добродетелен и непорочен свят, докато Англия и нейните съюзници били снежнобели агънца, чужди на всяко зло, които се сражават, само и само да спасят светва, а не себе си — премъдрите негови наставници. Но Ърнита и майка ѝ, уви, следели съвременната литература по политически и социални въпроси и били дълбоко убедени, че войната е израз на грубото и жестоко съперничество между капиталистическите сили, които преследват само материална изгода. Според тях Англия, Франция и Русия не били по-добри от Германия, ако не и по-лоши. Много спорове водили Ърнита и майка ѝ с този младеж и докато те пламтели от негодувание, изглежда на него това му доставяло огромно удоволствие, та дори ги гледал със снизхождение.

Макар че не постигали единомислие по нито един въпрос, това бил първият мъж, в чието присъствие Ърнита усетила тръпка и който напълно ѝ подходдал по интелект. А и го виждала като добра партия, която не бива да пренебрегва. Защото какво всъщност представлявала тя? Докато той! (Тя явно страдала от комплекс за малоценност.) Освен това била вече на двадесет и една години и брат ѝ вече я подкачал, че е стара мома. Така тя пренебрегнала различията в начина на мислене и виждала само хармонията на чувствата. Но тя не желала да се откаже от работата си — сега майка ѝ била донякъде на нейна издръжка (макар че Ърнита я убедила и тя да завърши библиотечарски курсове, та ако стане нужда, сама да си изкарва хляба), тъй че двамата само си дали дума и се проточил един от тия годежни периоди, които обикновено се оказват фатални. Отлагането прилича на затъмнена стаичка, където промиваш филма и виждаш негативите.

„Ала това не ме притесняваше — призна ми Ърнита. — Още не бях изпитала никакво особено влечение към другия пол. Но при Ленард не беше така. Той бе чувствена натура и понякога проявяваше невъздържаност, тъй като досега бе избягвал всякакви свободни връзки. Тези неща, нали знаете, се смятаха за грях. Ленард правеше всичко възможно да потиска своите желания, но природата си е природа — тя те подтиква към първородния грях. А тъй като нашите отношения бяха скрепени с годеж и поради това изглеждаха морални и условно законни, той смяташе, че може да се държи по-свободно, отколкото при други обстоятелства. Забелязвах, и то едва ли не с неприязън (такава бях по онова време), че страстта и нетърпението му стават някак неестествени. При няколкото му изблици на възбуда аз изпитвах ужасен срам и отвращение и трябваше да му се накарам хубаво, за да започне да ми се извинява, смирен и жалък.“

Накрая, като се убедил, че за момента Ърнита не желае да се омъжи за него, нито да удовлетворява желанията му, нейният възлюблен измислил хитър и съвсем не пасторски начин да превъзмогне моралните ѝ скрупули. Щом все още не можели да се оженят официално, трябвало да се венчаят скришом и да запазят брака си в тайна. Той имал един приятел, необуздан, романтичен млад ирландец на име Молой, с когото се срещал често, и двамата скроили план. Или може би лукавият Молой го съчинил сам. Молой трябвало да отпътува за градчето Санта Крус и, благодарение на влиянието си

сред някои местни журналисти, да осигури дискретността на сватбената церемония, която щяла да се извърши веднага щом годениците дойдат. И така, докато Ърнита се опомни, тя вече стояла в кабинета на един епископален свещеник в Санта Крус, който я венчавал. Когато ритуалът свършил, тя се разплакала горчиво. Може би някакво неосъзнато чувство ѝ подсказвало, че е сгрешила. Във всеки случай, сега тя се сблъскала с трудни и мъчителни взаимоотношения, защото така и не успяла да превъзмогне схващането, че има нещо срамно в интимното общуване, още повече, че бракът бил таен. Когато ми разказваше всичко това, тя твърдеше, че по онова време не изпитвала никакви желания, но отстъпвала пред страстните щения на съпруга си, само и само да не го огорчи. Дори смяташе, че тази злощастна година на таен брак е допринесла за неестественото ѝ отвращение към половия живот, което успяла да превъзмогне чак след няколко години, и то при съвсем различни обстоятелства.

От друга страна, тъй като Америка била още по-надълбоко въввлечена в световния конфликт, разногласията между Ърнита и съпруга ѝ по отношение на войната ставали все по-сериозни и накрая довели до пълен духовен разрыв. И ето че тя се усъмнила в умствените способности и духовната сила на Ленард. А това било опасно, макар и още не фатално, защото и тя, като повечето жени, ако не можела да гледа с уважение съпруга си и да се възхищава от ума му, не би го понасяла повече. Само че сега била омъжена и съзнавала ясно, че след тази крачка няма как да се върне назад.

Семестърът на Ленард свършил и той си заминал у дома, близо до Санта Барбара, за да прекара там лятото. Бил единствен син и, според думите на Ърнита, много привързан към овдовялата си майка, с една дума — мамино синче. Ленард я умолявал да отиде с него в родното му място, където пак щели да се венчаят, този път за пред хората. Както и тя разбирала, било вече невъзможно да пазят брака си в тайна. А пък и майка ѝ започнала работа в библиотеката и сега не зависела от нея, поне материално. Ето че и служителите от библиотеката, които познавали добре Ърнита и Ленард, взели да се чудят защо годежът продължава толкова дълго. При това те ѝ били дали сватбените подаръци, така че им омръзнало да чакат.

Настъпвало лятото на 1917 година и Америка вече се била намесила във войната. Ърнита все повече се възмущавала от тази война и те с Ленард продължавали да спорят по политически въпроси дори в писмата си. А ето че накрая, за неин ужас, той ѝ писал, че ще постъпи в армията като доброволец, за да даде „своя принос за запазването на демокрацията“. Тя незабавно му отговорила, че не желае да бъде жена на воюващ, и че няма да се омъжи официално за него. Нека Ленард избира между демокрацията и нея, нека каже коя предпочита да запази. И тогава полетели телеграми. Луда ли е? Обича ли го наистина, или не го обича? Разбира ли какво прави? И как може да заема подобна позиция, когато страната е в такава беда? Не обича ли родината си, няма ли у нея капчица патриотизъм? Защо поне не дойде да се обяснят лично? А пък и майка му и писала, че гостите за сватбата вече са поканени и че ако Ърнита не се омъжи за Ленард, ще съсипе живота му. Ако той отидел на война, тя щяла да се грижи за Ърнита.

След като дълго се борила със себе си, накрая Ърнита решила, че щом тъй и тъй е омъжена, защо пък да не отпразнува и официално сватбата. И един ден взела, че си стегнала куфара и заминала за Санта Барбара, където пак се венчали, този път в къщата на Ленардовия чичо. Сватбата била внушителна. Чичото бил държавен чиновник и освен че поканил няколко свои колеги, свалил от едно правителствено здание американското знаме и го окачил над верандата си — обичайното ползване на обществено имущество за лични нужди. След това младоженците заминали за една виличка край морето, собственост на майката на Ленард, която предварително била подредила всичко, като надонесла и много нови, красиви вещи.

„Тя беше много грижовна — каза Ърнита. — И досега помня бележката, оставена на кухненската маса: «Скъпи деца, яйцата и маслото са в хладилника, кафето и захарта в бюфета. БЪДЕТЕ ЩАСТЛИВИ И НЕ СПОРЕТЕ ЗА ВОЙНАТА!»“

Но войната продължавала да бъде символ на сериозните им идейни разногласия. Ърнита смятала, че тя е правата и че Ленард греши. И никой не можел да я разубеди.

„Действително, много преди в Русия да се яви комунизмът, чувствувах, че някъде трябва да настане промяна, да се установи нов обществен ред, при който социалната справедливост ще премахне

войната, и си мислех, че това трябва да е някакъв всемирен съюз на работниците или на угнетените. Защо например милионите страдащи просто не напуснеха окопите и не вкараха в тях жалките, надменни, нищожни световни «предводители» — нека те да гинат там? Още преди войната бях обезпокоена от резките противоречия в американското общество и това в края на краищата ме настрои против управляващите класи. А сега войната сякаш доказваше колко слаб и нищожен е отделният човек, как го повличат сили и стихии, които той не може да надмogne и те упражняват над него най-пагубната си власт. Бях напълно убедена, че човек е свободен или поне трябва да бъде свободен — един възглед, от който по-късно трябваше да се откажа. Вярвах също така, че Америка може и трябва да опази неопетнена честта и свободата, на която някога се е посветила. Естествено, осъждах американското буржоазно общество за участието ни във войната и търсех начин да изразя своето дълбоко несъгласие. Но тъй като бях самотна в този край, а и изглежда живеех в такъв щат, в такава страна, където хората не споделяха моето мнение, пък и като виждах поведението на съпруга ми, съвсем се отчаях, че ще мога да намеря някакъв изход. Защо тогава трябваше да споря с него? Какво щях да постигна? А и след сватбата трябваше да се посрещат гости, та няха много време за спорове.“

Ала скоро Ърнита се убедила, че съпругът ѝ се чувствава някак неуверен без тези словесни престрелки. Сега вече ѝ се струвало, че те го издигат в собствените му очи, макар и това да не му правело чест. А и не било благотворно за любовта им. Във всеки случай, щом не спорела с него, той ставал неспокоен и сам започвал да я пита какво мисли по този или онзи въпрос във връзка с войната. Ърнита му отговаряла прямо, но без да спори, и не след дълго той заявил, че щом се върне в колежа, ще се постарее да опознае идеите, които тя от години четяла и отстоявала.

Така и сторил, при това толкова усърдно, че скоро и той като Ърнита заклеявал войната, но от това не се издигнал в очите ѝ. Защото за нея всичко изглеждало прекалено внезапно — едно бързо и стихийно, превращение. Тя не била сигурна, че това е обмислено и стабилно убеждение. Може би нейното физическо и духовно излъчване си бе казало думата. Във всеки случай, когато по-късно се преместили в Бъркли, двамата започнали да се движат в кръг от хора с радикални

настроения и скоро се приобцили, поне духовно, към тези, които съзират в основата на войната само зло. Отначало се свързали с представители на Народния съвет за демокрация и мир — организация, която по това време била жестоко преследвана от „стопроцентовите американци“, поддръжници на войната, а по-късно се запознали с членове на Социалистическата партия, която в Америка смятали за още по-зловредна организация^[1].

„Защото какво по-лошо в Америка от един радикал? — задаваше въпроса Ърнита. — Ако знаете колко бързо загубихме уважението на околните! Настъпваха дни на изпитание за политическите и социалните ни убеждения; предстоеше ни да бъдем презрени и отхвърлени от обществото. Но да не мислите, че се притеснявах? По-скоро бях радостна и горда от това, държах се предизвикателно и смело. Следях събитията в Русия и затова ми се струваше, че върша нещо благородно и прекрасно, а и досега мисля така.“

Скоро майката на Ърнита била уволнена от библиотеката заради антивоенни убеждения. Ленард, който бил изпратен на служба в унитариянската църква в Чатануга, след месеца на изпитателен срок бил принуден да напусне, защото при своето ново социалистическо верую „не желал да участва в активната провоенна кампания, която щяла да издигне авторитета на църквата“. Последвало предупреждение от „Мобилизираните жени“, местна патриотична организация: и двамата трябвало да напуснат Бъркли. Ленард бил обявен за вероотстъпник, а Ърнита — за вманиачена, радикално настроена личност. Заподозирали познатите им, следели квартирата им, а самите те били под постоянната заплаха от арест. Уплашена от всичко това, майката на Ърнита купила един акър в птицевъдния район на юг от Сан Франциско, където се преселила и Ърнита със съпруга си — възнамерявали да се препитават с отглеждане на пилета. Мястото нарекли Убежището, защото то било спасителен пристан не само за тях, но и за други радикали, току-що излезли от затвора или застрашени от арест. И те се заели с птицевъдство, макар че Ленард не бил годен за по-тежък физически труд. И тъй като въобще не съумели да се справят с работата, наложило се да повикат брата на Ърнита, който се заел с птицефермата, а Ленард си намерил работа в едно издателство за религиозна литература в Сан Франциско.

Но ето че избухнала Руската революция — „десет дни, които разтърсиха света“ — и за Ърнита тя означавала сбъждане на всичките ѝ социални възжеления. Победата на Ленин! Теориите на Маркс! Освобождение на света от капиталистическия гнет! Свален е хомотът от обикновения човек! Тогава Съветска Русия ѝ изглеждала като маяк на свободата, като образец на нова и спасителна социална вяра. Отправила взор към Москва, към Ленин и титаничното му дело.

Идеите ѝ се развивали така бързо, че тя вече не можела да споделя възгледите на Социалистическата партия, която на времето я привлякла просто със становището си за войната и за поражаващите я икономически причини. След като постъпила в тази партия, Ърнита скоро разбрала, че тук всичко е закостеняло, мъртво, неспособно да задоволи стремежа ѝ за борба против капиталистическата система, където съзирала зародиша на войната. Така че след като напуснала Социалистическата партия, още преди Октомврийската революция, тя била привлечена от ОИРС — Организация на индустриалните работници в света^[2]. И така, тя съвсем естествено преминала от пацифизма към социализма и осъзнаването на класовата борба, а после от Социалистическата партия към ОИРС, най-боевата работническа организация в Америка, после, разбира се, и към подкрепата на Руската революция, не само защото тя представлявала бунт против една империалистическа война и означавала гибел на царизма, но и защото, както тя го разбирала, това била работническа революция, чрез която пролетариатът установил диктатура и сигурно щял да удържи властта в свои ръце.

Ала колкото и да било странно, погълната от борбата за защитата на членовете на ОИРС, които арестували непрекъснато, тя не забелязала едно такова историческо събитие, каквото било създаването на комунистическата партия в Съединените щати през 1920 година — партията, към която тя принадлежала по убеждения и в която щяла да членува, ако знаела какво представлява. Тогава ѝ се струвало, че най-смелите и напредничави хора в Америка се борят в редовете на ОИРС, макар че към комунистите сега се присъединило лявото крило на същата тази Социалистическа партия, която Ърнита вече презирала.

„Аз не осъзнах — каза тя по този повод, — че американската секция на Третия интернационал, резултат от победата на

болшевишката партия в Русия, е партията, в която действително желаех да бъда.“

В същото време Народният институт на Маркет стрийт в Сан Франциско обединявал противници на войната, поддръжници на Съветска Русия, социалисти, анархисти и членове на ОИРС. Там се помещавали работническо училище, библиотека, театър и чайна на руските емигранти, повечето евреи. От време на време Джордж Стърлинг^[3] и други литературни светила посещавали представленията, а по-радикално настроените журналисти, като Норман Спрингър, дори играели в тях. Преди примирието полицията често нахълтвала там, за да търси лица, укриващи се от военна служба. След войната хайките продължили под един или друг предлог, но винаги се издирвали радикали — хора, които не желаели да мислят така, както изисквали съотечествениците им. Вече като член на ОИРС Ърнита станала секретар на Народния институт и работела денонощно в библиотеката, училището и театъра. Тази благородна цел я вдъхновявала и тя ѝ се отдавала всецяло.

Скоро след като станала секретар, бил арестуван директорът на организацията и бил осъден съгласно закона, насочен срещу профсъюзната дейност, та се наложило Ърнита сама да ръководи института. Полицията, безсилна да смаже организацията по друг начин, решила да обяви зданието за небезопасено и забранила да се устройват там събрания, с което прекратила дейността на института. Тогава Ленард предложил на Ърнита поне за известно време да напусне работа и да си остане у дома. Оплаквал се, че води кучешки живот, че няма изобщо никакъв дом — предполагам, че наистина е било така. Оплаквал се още, че тя обича не него, а само някаква идея.

Ала страстно отдадена на своето дело, тогава Ърнита не желаела да се вслушва в такива доводи и освен от работата си не се интересувала от нищо, дори от съпруга си. „Просто ненавиждах семейния живот — заяви тя веднъж. — Бях омъжена от три години и все още не желаех да имам дете и да си стоя в къщи. Боях се, че това ще ме обвърже, ще промени отношението ми към живота, ще ме превърне в робиня, каквито виждах, че са повечето жени с ограничени средства. Друга, макар и подсъзнателна причина, задето не се свъртах у дома, бе липсата на привързаност към съпруга ми. Макар че хранех известни симпатии към него, аз вече нито го обичах, нито го уважавах

истински и това се изразяваше в постоянно раздразнение, което не изчезваше въпреки неотслабващата му нежност към мен. Сега ми се струва, че причината е била в недостатъчната категоричност на неговите убеждения — никога не съумяваше да ми се противопостави основателно. Във всеки случай, чувствавах се духовно по-силна и това ме дразнеше.“

Останала без работата си в института, Ърнита решила да се свърже с профсъюзите, чиято роля в класовата борба била най-съществена според нея. Близко до института се намирало едно ателие, където изработвали рамки за картини, подпори за книги и свещници. Били от дърво, ала приличали на метални: отгоре се наслагвал гипс, от който оформяли орнаменти, оглаждали ги с шкурка, щом изсъхнат, покривали ги с метален слой и ги полирали. За да не се откъсва от работническата среда, постепенно Ърнита усвоила този процес. Но след няколко седмици, преди още да я приемат в профсъюза, гипсовият прах така се набил в дробовите ѝ, че трябвало да се откаже от този занаят. Точно по това време един доброжелателно настроен към нея полицейски агент, който ръководел много от хайките в института, но самата нея никога не закачал, я предупредил, че току-що е издадена заповед за арестуването ѝ с обвинение за участие в нерегистриран профсъюз. Това вече ѝ се сторило прекалено, защото тогава в Америка едва ли било останало нещо, което си заслужавало затвор, най-малкото пък свързано с института. И тъй, тя пак се укрила в Убежището.

Но тогава се притеснила от друго. Разбрала, че е бременна за втори път, но поради здравословното си състояние вече не можела да абортира. Трябвало да се примири, но затова пък започнала да излива яда си върху Ленард, защото знаела, че той вижда в децата спасение на брака им.

„Гледах го и си мислех — каза ми веднъж Ърнита: — нима си въобразяваш, че ти и детето ти, потребностите и желанията ти ще могат да заменят моите пориви, стремежа да служа на по-висши идеали!“

Но детето се родило, а няколко седмици по-късно Ленард пострадал при автомобилна злополука. Поканили го да изнесе проповед в една по-отдалечена църква и след службата, както си вървял към автобусната спирка, отзад го блъснала кола. Близко три месеца лежал с гипсиран крак и Ърнита изоставила всичко друго, за да

се грижи за него и за детето, на което са посветила със същата добросъвестност, каквато влагала във всяко начинание. За известно време се отдаде изцяло на майчински грижи, макар да страдала при мисълта, че когато в Русия се ражда нов строй и сега е времето да служи на това велико дело, тя трябва да остане в Сан Франциско, обвързана с нищожни семейни задължения.

По-късно, когато детето поотраснало, радикалите в Америка (и особено в Сан Франциско, което било важна за нея) започнали да организират техническа помощ за Съветска Русия. Във връзка с това тя ми каза:

„Възмущавах се от лъжливата и самодоволна политика на нашето правителство, което заявяваше, че уж не спъва с нищо новата съветска власт в Русия, а в същото време изпращаше хора и оръжие да «защитават нашите интереси» и снабдяваше японците и англичаните с оръжие за нахлуване в Русия. Тия факти, разбира се, научавах от радикалите.“

Ленард усещал тревогата ѝ и тъй като се опасявал, че тя ще направи някоя безразсъдна крачка с неприятни за него последици, изпреварил я и предложил двамата да участвуват в организирането на техническа помощ за Русия, тъй като точно по това време Ленин издал призив за сформирането на една американска инженерна група, която да спомогне за полагане основите на мощна въгледобивна и стоманодобивна промишленост в Централен Сибир (Кузбас). Групата трябвало да отплава за Русия колкото може по-скоро. Когато научила, че с инженерите и техниците ще заминат и други служители — деловодители, счетоводители и секретарки, Ърнита се въодушевила много. И понеже вече имала опит като счетоводителка, стенографка и секретарка, тя решила, че е напълно подходяща да участвува в това начинание. А когато Ленард видял колко е ентусиазирана, заел се с характерната си проникателност и усърдие вечерно да учи счетоводство, за да тръгне с нея, в случай че тя реши да замине. Естествено, нито Ърнита, нито Ленард знаели руски, но това нямало значение, защото щели да живеят и работят в американска колония. И макар че отначало нямало да получават пари (първата година трябвало да живеят на собствени разноски), Ърнита твърдо решила да замине; искала „да пожертвува“, както казваше тя, нещичко за великото дело.

Заради това дело, а и заради самата Ърнита, Ленард пожелал да тръгне с нея.

Колкото до детето, при наличието на две баби, готови да се грижат за него, Ърнита не виждаше защо да не го остави в Америка, Та нали не заминавала завинаги, казвала си тя, когато се мъчела да оправдае съвестта си. След време може би щяла да вземе детето в Русия или пък тя да се върне. Но обикновено избягвала да размишлява за това надълго и нашироко, първо, защото пред нея стоял един етичен проблем, който не можела да разреши удовлетворително, и, второ, за щото още нямали покана да заминат. Но когато били напълно готови, дори вече имали и средствата — една част спестени, други, взети назаем от майката на Ленард, — а и детето станало на година и половина, получили покана за Кузбас, в Централен Сибир.

„И тогава започна истинското изпитание — разказваше Ърнита. — Защото макар да си мислех, че съм вътрешно подготвена, щом дойде време да замина, стана ми непоносимо тежко. Не можех напълно да оправдая себе си за това, че изоставям детето. Ала благородната цел и необикновеното пътешествие ме примагнаха. В този критичен момент не друг, а майката на Ленард настоя да тръгнем и да ѝ поверим детето. Винаги в подкрепа на сина си, каквито и да са разбиранията му, сега тя бе всецяло отдадена на идеята, но не че я осъзнаваше, а само заради Ленард. Може би потъпквах майчинския си дълг, но в този труден момент това ми се струваше единствената възможност не само да избягам от участта на домакинята, затворена в къщи, но и да служа истински на хората, да докажа, че една майка може да се посвети и на общественото си призвание и пак да бъде добра майка.“

Тук си позволих да ѝ кажа, че в случая не се е проявила като особено грижовна майка, както и сама бе признала. А тя отвърна: „Разбира се, съзнавам, че освен въодушевление при мисълта за Русия аз изпитвах и желание да избягам от един монотонен брак с човека, който не отговаряше на представите ми за истински мъж. За мен нямаше значение, че приятелите ни ме гледаха с любопитство и ме осъждаха заради детето, нито че мама, макар да не се издаваше, явно изпитваше чувство на вина, задето ме е направила такава със своя вечен бунт срещу установените порядки. Бях запалена от новата идея и

при все че страдах от всички това, заминах за Русия. С мен дойде и Ленард.“

Но щом веднъж тръгнаха на път, сякаш някакъв товар паднал от плещите ѝ. Струвало ѝ се, че се е възродила. Била подготвена за трудностите, та всичко ѝ се сторило по-леко, отколкото си го представяла. Вярно, че още първата нощ в Петроград се принудили да спят на пода в чакалнята на една гара, а после Ърнита се разболяла от черния хляб и колбасите, единствената храна тогава. През всичкото това време, докато лежала със силни болки на леглото без пружина и дори без дюшек в един опустошен хотел, където нямало нито електричество, нито вода, тя все пак изпитвала гордост, че служи на делото, макар че тогава не била направила още нищо.

„И ето че посред нощ, след първия или втория ден — продължаваше да разказва Ърнита, — в стаята, където лежах с други болни, влязоха лекар и сестра в бели престилки, със свещи в ръце. Когато отворих очи след трескавия унес, реших, че умирам и вероятно такъв е руският обичай да погребват умрелите. Но изнемогващият от умора лекар, който се грижеше за нас, се успокои, щом разбра, че не съм болна от холера, и не си губи дълго времето с мен. Тъй или иначе, не се наложи да ме погребват по руски обичай.“

Но това все още било началото. Дошли през август 1922 година, когато руската държава се намирала в много тежко положение. Едва сега вече успявали криво-ляво да се оправят с глада, парите били обезценени и трудът се заплащал с купони. Железниците били в окаяно състояние. Отрядът от ентузиастични трябвало да пътува две седмици със специален влак, за да се добере до Кемерово в Кузбаския каменовъглен басейн — сърцето на Сибир. Гарите по целия път били претъпкани с нещастни хора, дрипави, гладни, повечето бездомни и болни, а с тях бездомни и болни деца, много от които умирали от глад, Вилнеела и холера. На една гара близо до Омск, докато разберат каква е тая група, местните власти ги държали два дни под карантина. По-късно влакът отново спрял, този път край една морга, където донасяли труповете на умрелите от холерата и оттам ги товарели на открити вагони! И едва след енергичните протести пред местните власти, които най-сетне успели да разберат що за група са тия хора, влакът продължил нататък. Освен това с профилактична цел им било забранено да ползват тоалетните на влака и трябвало да влизат в

неописуемите тоалетни по гарите. За щастие, имали своя походна кухня и готвачи, та макар, и понякога с трудности, приготвяли храната, която носели със себе си.

Ърнита ми описа пристигането им в Кемерово.

„Тази част на града, където са мините, е разположена по хълмовете, които гледат към река Том; горите наоколо вече пъстрееха в алено и златисто. Усецаше се студеният полъх на есента. Чудя се дали щях да издържа, ако я нямаше тази смайваща хубост на природата. Още с тръгването от Ню Йорк аз се заех със секретарската работа в организацията и макар че тя се състоеше най-вече от дреболии, бях щастлива, че върша нещо. В колонията цареше хаос — квартирите не стигаха, ръководството не можеше да се справи, хората недоволстваха, защото не бяха очаквали такива трудности. Мъжът ми предвидливо беше взел със себе си един широк дюшек и на него лягахме напърно четирима души — аз и Ленард и главният инженер със съпругата си. Спахме така цял месец, докато не ни устроиха някак. Мръсотия, хлебарки, дървеници, лоша храна, недоволство, безпорядък, враждебност от страна на обеднялото население, подстрекавано от белогвардейците, които бяха ръководили, а и досега ръководеха промишлеността — всички тия неща съществуваха и аз не можех да се примиря с тях, но те не ме обезкуражиха. Защото чувствавах, че най-сетне съм заета с великата задача да се внесе в света един нов, подобър строй, за който толкова дълго бях мечтала. А още повече, когато разбрах, че съм много необходима, което тогава за мен беше огромно щастие. Защото винаги бях ненавиждала домашната робия, а ето че тук бях напълно освободена от нея и се чувствавах невероятно облекчена. Не само това, но и моята мечта да бъда свободна като мъж и да работя за цялото човечество, дори и при такива трудности, започваше да се сбъдва.

А после дойде зимата, истинска руска зима, със сняг, люти ветрове и сух, ала пронизващ студ. Руската администрация, донякъде враждебно настроена поради «белите» елементи, които още заемаха ръководни длъжности, предостави на американската организация най-неподходящата част от една голяма обществена сграда и там беше толкова студено, че работехме с палта, валенки и кожени шапки. Освен това работехме по цял ден, а получавахме само руския пайок —

дажбата, въведена в периода на военния комунизъм; състоеше се от хляб, картофи и малко месо.“

Ърнита била едновременно секретарка, машинописка, библиотекарка, завеждащ кореспонденцията, контролорка, помощник-счетоводителка и какво ли не още, но вършела всичко с желание. Сега вече двамата с Ленард имали стая в най-хубавата къща на града, където живеели американските инженери и специалисти. Но когато вечер се връщали у дома, там било толкова студено, че не им оставало друго, освен да спят. Въпреки надеждата, че при една такава промяна животът със съпруга ѝ ще, стане по-поносим, докато били заедно — на работа, в столовете, у дома, — тя все повече се дразнела от присъствието му. Характерът и разбиранията на Ленард я вбесявали, както преди. А за лошо ли, за добро ли, но там имало млади американски, а и чуждестранни специалисти, някои от тях красиви, дръзки, предприемчиви. Както скоро забелязала, повечето нямали нищо против да завържат любовни връзки със своите другарки, а някои я ухажвали романтична и спечелили благоразположението ѝ със своите достойнства. И макар отначало да се съпротивлявала на чувствата си, изпитвала радост от присъствието на един млад инженер, който я привлякъл с ума и външността си, и тя решила, че може да намери щастието с него. Тази промяна събудила у нея тревожни мисли за собствената ѝ нравственост. Нали доскоро била войнстваща моралистка! А сега пред нея стоял въпросът какво всъщност значи морал. Била ли длъжна да го съблюдава и защо? Смутена и дълбоко развълнувана от това ново състояние, Ърнита неволно започнала да си спомня собственото си държание в миналото. С години укорявала Ленард и другите мъже заради необузданите им инстинкти, а ето че сега самата усещала подобни пориви.

„Аз наистина изпитвах дълбок душевен смут — сподели тя. — Имаше дни и нощи, когато се овладявах и се питах с какво съм различна от ония, дето някога бях оскърбявала. Не бях извършила нищо грешно, според както разбирах тогава греха, но нали съзнавах тайното си желание да прегреша.“

Ала всички тези размишления на Ърнита били напразни, защото я довели единствено до самопризнанието, че явно не е такава, за каквато се е смятала. Виждала сламката в чуждото око, но не и гредата в своето. Сега разбирала, че някога е отблъсквала Ленард само защото

не го е обичала истински. Тези мисли съвсем не били приятни. Те я пробуждали със стрелите на обвинения, напоени с отровата на самопрезрението. Но това не потушило новите ѝ пориви. Те ставали непреодолими, събуждали у нея мъчителни копнежи. Младият инженер я привличал все повече, присъствието му я вдъхновявало. Неизменно влюбеният в нея Ленард скоро доловил това. Но тя се стараела да прикрива чувствата си и той не можел да я упрекне, ала ѝ показвал с държанието си, че забелязва промяната в нея. Изглеждал потиснат, все по-често изпадал в униние.

През януари 1925 година, удовлетворено от дейността на американските специалисти, съветското правителство им поверило организацията на промишлеността в Кузбас, а те от своя страна отстранили от ръководството белогвардейците, които чрез измама се задържали там. Всъщност из тези места преди години се водили едни от най-жестоките боеве с Колчак, и някои от неговите хора все още се намирали тук. При тази нова организация Ленард бил назначен за главен счетоводител, но тъй като не знаел руски, задачата му се сторила непосилно тежка. По същото време, или малко по-късно, в съответствие с Новата икономическа политика (НЕП), въведена от Ленин, и в колонията вече заплащали с пари вместо с купони, та ревностните привърженици на „чистия комунизъм“, към които принадлежали Ленард и Ърнита, решили, че Русия е изменила на това, което те смятали за „чист комунизъм“. И тъй като защитавали тази идея по-разпалено и от самите руски комунисти, започнали да се противопоставят на промяната, смятайки я за грешка, макар че по-късно Ърнита признала на всеослушание, че се е заблудила, водена от сантиментални подбуди.

Друго обстоятелство, предизвикало немалко вълнения и вражди през първите две години (в такава колония човек не можел да остане безучастен) било засилващото се разногласие между американските комунисти и членовете на ОИРС, първоначално обединени от общото си смело начинание. Защото след победата на революцията руските комунисти се стремели към градеж, а не към разрушения, и се нуждаели от специалисти и делови организатори, които не само желаят, но са и практически способни да строят новата държава; на тях не им трябвали водачи на стачки, докато близо една трета от колонията се състояла от членове на ОИРС, способни единствено на това, без да

имат почти никаква представа за великите съзидателни идеи на Маркс и Ленин. Те пристигнали с представата, че им предстои да взривяват, а не да строят или опазват нещо, но ето че тук нямало какво да се взривява.

Освен това в организационния комитет на американската колония имало двама враждуващи ръководители — членове на ОИРС — и двамата властни мъже, които на времето най-активно набирали доброволци и затова не било лесно сега да ги отстранят. Всички от колонията били вложили парите си в това начинание и били дошли тук с надеждата да видят осъществена своята идея за една демократична индустриална република. От друга страна, немалко били и комунистите, пламенни привърженици на Ленин и неговата политика. Възникнали разпри. Членовете на ОИРС смятали, че в ръководството липсва демокрация и недоволствували най-вече от това. Според тях съществувала автокрация, а те настоявали самите работници да управляват производството. Но работниците не били нито специалисти, нито администратори. Нямали управленчески усет и познания и следователно не могли да ръководят. Членовете на ОИРС направили няколко опита, при които станало напълно ясно, че идеята е несъстоятелна. Теорията им за управление включвала и условието да се решават на общи събрания почти всички технически, както и обществени въпроси, но освен че се губело много време, така се стигало и до спорове, обиди и заплахи, че ще хвърлят някои от руските инженери в реката, докато накрая на всички, само не и на тях, станало ясно, че положението е нетърпимо и съвсем нелепо. Така че когато след посещението на един комисар от Москва руското правителство поверило на колонията управлението на производството, при условие то да стане доходоносно, новият директор, един способен холандец на име Рутгерс (той си бил осигурил подкрепата на всички, които не членували в ОИРС), сложил край на това безразсъдство и организирал промишлеността в Кузбас подобно на другите индустриални отрасли, подчинявайки се на законите на Съветската република.

„Това бе тежък удар за другарите ми от ОИРС! — отбеляза Ърнита. — А също и за моите идеалистични възгледи! В Сан Франциско напълно споделях принципите, които ръководеха ОИРС, та дори тук, в Русия, дълго ми се струваше, че не ще променя възгледите си. Но ето че започнах да виждам нещата другояче. Само че още

поддържах групата на ОИРС в спора ѝ с комунистите, може би от сантиментални подбуди. Защото, макар че американските и чуждестранните съмишленици на Съветите наистина излязоха прави, в случая те се показваха дребнави и фанатични, като се отнасяха с членовете на ОИРС по-строго, отколкото те заслужаваха.“

И все пак дошло време, когато въпреки съчувствието си не можела повече да остане на тяхна страна. Както ми ги описа, те били доста безотговорни и не се интересували много от реалните задачи на градивния подем, толкова насъщен за тогавашна Русия, а били най-вече загрижени за собствените си права и привилегии, та, ако щете, и за волността и демокрацията. И тъй, накрая Ърнита решила да скъса с тях, не съвсем рязко и открито, а постепенно да премине категорично на страната на новото управление, защото била сигурна, че тези хора ще направят много повече за Русия, отколкото членовете на ОИРС биха могли — дори ако се стараят.

Този път, дали поради предпочитанията на жена му към тази по-умерена група, или защото взел да се съмнява в привързаността ѝ към него, Ленард проявил единомислие с членовете на ОИРС. Очевидно тяхната груба праволинейност и смелост въздействали на сантименталната му натура. Неизменен защитник на победените, той обичал да се представя и за герой.

„Мисля, че така се издигаше в собствените си очи до драматична висота — каза Ърнита. — И все пак — добави тя — трябва да съм по-справедлива към него, защото тогава той бе искрено огорчен от безпощадното отношение към членовете на ОИРС, които заради една стачка бяха лишени от продоволствената дажба за месеца. Поискаха да се върнат в Америка, но Рутгерс, новият директор, беше в Москва по това време, а главният инженер, един руски комунист, не поемаше отговорността да ги пусне посред зима.

Помня, че една вечер се отбихме с Ленард в бараката им — разказваше ми тя. Беше им останало нещичко от последния месечен пайок и те си готвеха на зиданата руска печка. Прозорчетата на помещението бяха покрити със скреж. Тютюнев дим, мръсотия, разхвърляни нарове. И ожесточен спор. Аз мълчах тягостно — вече не можех да се съглася с тяхната позиция. Но ми стана мъчно, защото бяха все хубави, честни хора. И както едно време в Сан Франциско, пак запяхме «Ще си в палат... на оня свят»^[4], но за мене сега го нямаше

предишното очарование на тая песен. Тъжно ми беше, защото съзнавах, че вече не съм «уобли»^[5], а комунистка. И когато накрая окончателно ги изоставих, те също се огорчиха много. Защото поражението бе хвърлило сянка на униние върху тях. Но напролет те почти всички се върнаха в Америка или поеха към други краища на Русия.“

Тогава Ленард също пожелал да заминат. Защото той явно забелязал ухажването на младия инженер и се опасявал да не излезе нещо сериозно, което съвсем да унищожи брака им. Нима изобщо имал някаква власт над нея? А и в Америка останали майка му и детето. Но по това време Ърнита не си и помисляла да тръгне. Много неща вече я задържали тук и тя се оправдавала с това, че не иска да наруши двугодишния си договор, че е необходима тук. И Ленард може би ѝ повярвал. Но главната причина бил младият инженер, когото отначало само харесвала, но сега била влюбена в него. Покорили я силата на духа му и младежката му романтичност. Бил завършил Корнуелския университет и бил комунист. Двамата водели дълги разговори за ОИРС, за проблемите на Русия, за комунизма и за Ленин. Той се интересувал от личността на Ленин и вярвал в неговата програма. Разбирал, че за да успее Русия, и по-специално тяхното предприятие, трябва да имат силни, практични хора (практични във всичко, освен в своите романтични идеали), които ще съумеят разумно, непоблазнени от лична изгода, да отдадат труд и мисъл за благо на тази страна. И, както посочвал той, имало такива хора: Рутгерс, италианецът Ди Полки, американецът Симпсън, финландецът Гревензинг, които били готови да работят едва ли не даром. А колкото до членовете на ОИРС, той смятал, че не са способни на такава самоотвержена и дисциплинирана поддръжка.

Не само външността му възхищавала Ърнита. Тя била завладяна от неговия ум и всеотдайност, от деловия му характер и постепенно осъзнала правотата на комунистите. Въодушевена от мисълта за този нов свят, тя вече виждала тук само хубавото и значимото. Животът най-сетне ѝ се сторил прекрасен. И то къде? В Сибир!

Някъде по това време пристигнало известие, че в Ню Йорк са арестували членовете на комитета, организирал заминаването в Кузбас. Америка започвала борба против комунизма. Ленард, който се измъчвал тук, а и жадувал да види сина си, предложил на Рутгерс да го

изпратят като свидетел на защитата. Понеже имало голяма нужда от свидетели, директорът се съгласил. И тъй, през юни 1925 година, когато в Кемерово всичко разцъфвало с едва ли не тропическа пищност. Ленард заминал и Ърнита най-сетне останала сама. Сега можела свободно да бъде с човека, когото обичала, доколкото позволявали трудните условия в тази своеобразна колония. В своето увлечение тя вече не чувала укорите на съвестта и гласовете от миналото.

„Представете си една любов в Русия, в Сибир, и то сред този странен, удивителен народ! — писа ми веднъж Ърнита, когато ми разказваше за тези години. — Любовта ни разцъфтя сред външна оскъдица, която сякаш не достигаше до тези хора, защото възприемат живота по-иначе. Те гледат на любовта и измяната с някакъв фатализъм, а оттам — по-примирено и равнодушно. Защо да се противим на това, което вече е станало? «Случва се» — обикновено казват руснаците. Или пък: «Така е то.» Тормозиш ли се от живота си и вече не издържаш, ставай и тръгвай! Защо пък не! То се знае, едни ще изтлеят, други ще жалеят... Но нали пък нови ще се раждат. И с теб, и без теб все някой умира и някой по него жалее. Защо тогава да се огорчаваме, че едни губят, а други печелят? Приемай живота такъв, какъвто е. Върви натам, накъдето те тегли душата, и дано оная сила, дете те окриля, каквато и да е тя, те опази от беда. Ето житейската им философия, и мисля, че не съм съвсем несправедлива към тях, като я изразявам по този начин.“

И така, младият инженер вече можел безпрепятствено да ухажва Ърнита, а тя го слушала благосклонно, макар че дори и сега, казваше тя, не смеела да скъса с миналото.

„Трябваше ми време да поразмисля и затова в продължение на месеци не стигахме по-далеч от дълги разговори.“

Но тогава се заизсипвали писмата на Ленард (от Ню Йорк, а по-късно от Сан Франциско), в които той я увещавал да се върне у дома, ала това само я тласнало в противоположната посока. Макар че Ленард сам си отишъл, той явно не можел да се примири с мисълта, че бракът им непрестанно продължава да се руши. Понякога й припомнял мигове от някогашните дни, пишел й за детето, за това, че то се нуждае от нея, с което я жегвал, причинявал й болка. В следващото писмо пък я укорявал. Но тук я заобикалял този нов и непознат, вълнуващ и

загадъчен свят, а до нея стоял човекът, когото обичала. Тя жадувала за тази любов, защото за пръв път чувствата я завладявали изцяло. После работата ѝ. И личната свобода. А само като си помислела, че там, в Америка, пак ще я погълне сивотата на дребнавите семейни проблеми. Искала да се оправдае някак, като си внушавала, че и Ленард, и синът ѝ могат без нея. Писала, че когато действително стане нужна на детето, ще го вземе при себе си, като в същото време добавила, че няма да го отнеме от баба му, ако тя настоява да го гледа. (Това било, разбира се, извъртане.)

Изминала още една люта зима, но Ърнита я понесла все пак полеко, обзета от пламенното чувство, от трепетите на любовта. Сега тя живеела в малка стаичка в огромното, неугледно общежитие, изградено от самите тях — сглобяема дървена постройка, чиито стени били като от картон — и най-слабият шум прониквал свободно, дори къртял по-силно. Сякаш давали подслон на всички дървеници в околията. А и място не достигало и тя била принудена да живее заедно с една учителка, нейна позната от Сан Франциско, интелигентна жена, която, макар и не в първа младост, също изживявала тук своята голяма любов. След време те двете почти безгласно се споразумявали за часовете на срещите си. И така те четиримата се чувствали истински щастливи сред мръсотията и шума на този многолюден дом. Добре че на следващата пролет Ърнита и приятелката ѝ получили просторна стая в една от новите кокетни дървени къщички край гората над Кемерово, и в този дом тя била безкрайно щастлива. Храна, дрехи, удобства: нима това имало някакво значение? Сега любовта ѝ била над всичко (дори тук, където дошла да работи всеотдайно), Съзвучните настроения и мечти, илюзиите на влюбените, които разгарят пламъка на две души — това било едва ли не всичко, което я вълнувало сега.

А писмата на съпруга ѝ все повече я обърквали. Ленард ѝ пишел, че е нещастен. Бил в Америка с детето и майка си, но тя му липсвала. Сега не можел да живее без нея. А тя пък вече съзнавала, че никога не ще може да се върне при него. Това щяло да ѝ донесе само отегчение и страдания. Раздвоявана между любовта и някогашните си разбирания за морал, тя започнала да съжалява Ленард и да изпитва угризения към детето. И въпреки силните си чувства Ърнита решила да се върне в Америка през лятото. Защото какво всъщност е свободната любов? — питала се тя. Осмелява ли се човек да изостави окончателно

клетвените брачни задължения? Завинаги ли си обвързан? Понякога, измъчвана от тези мисли и от жаловитите писма на Ленард, тя сновяла из стаята и не можела да намери покой. „Това мое пуританско съзнание“ — сподели тя.

Лошото било, че писмата пътували по цял месец и затова било почти невъзможно да отразяват навреме променливите им настроения. Защото тъкмо когато решавала да напусне своя любим, и без да споменава името му, разбира се, уведомявала съпруга си за това, получавала от Ленард писмо в отговор на настояването ѝ, че няма да се завръща в Русия, защото е безсмислено: всичко между тях било свършено. Или пък в мига, когато загатвала как може би ще успеят да се помирят при известни уговорки, той заявявал, че последното ѝ писмо слага край на отношенията им: нямало да се върне. Накрая обаче винаги пишел, че наистина не може без нея и трябва да му позволи да се върне. И тъй като съвестта продължавала да я мъчи, най-сетне тя се съгласила.

И още нещо я подтиквало към това решение — характерът на младия инженер. Вече започвала да съзнава, че е твърде млад, всецяло погълнат от плановете си за бъдещето, и поради естественото непостоянство на младостта неспособен да почувствува колко важна е за нея взаимната преданост. С една дума, започнало да ѝ се струва, че за него това никога не е било трайно чувство или пък след време е решил, че не си подходат. Та и кой ли опазва пламъка докрай? По-скоро тази страст (или любовно въодушевление, или обожание, наречете го както щете), за него била краткотрайна. И тъй като знаел за нескончаемите спорове със съпруга ѝ, за някои подробности, които споделила, имал повод да ѝ намекне, че няма да ѝ пречи, ако тя желае да се помири с Ленард, а тъкмо това тя най-малко искала да чуе.

„Но има и още нещо — каза Ърнита. — Инженерът бе виждал Ленард и знаеше за детето ми. Освен това може би не харесваше или направо не понасяше някои мои прояви. Не смея да твърдя. И все пак онези сибирски дни и нощи с него бяха чудесни! Разходките и разговорите ни сред вихрите и снеговете! По някой път пак ме пронизва болка, така силна, че не смея да обърна поглед назад, да си спомня подробности.“

От друга страна, за нейна изненада и удовлетворение, Рутгерс, директорът, вече гледал на нея като на най-ценен помощник. Защото тя

не само работела като секретарка, счетоводителка, машинописка и регистраторка, но умеела въз основа на записки да изготвя отчети или доклади. Благодарение на това се чувствувала по-уверена. Тези обстоятелства я накарали да се съгласи. Рутгерс, който знаел за личните ѝ тревоги, искал да телеграфира на Ленард и да го посъветва да се върне заедно с майка си и детето. Предложил му по-добра служба, а нея се постарал да убеди, че ако толкова иска свободата си, в Сибир ще се чувствува по-независима, отколкото в Америка.

Ърнита послушала съвета му и също писала на Ленард да дойде в Кемерово, като му предложила компромисно решение: макар че нямало да живеят заедно, поне щели двамата да се грижат за детето. Но той отговорил, че ще се върне само ако тя се съгласи да живее с него. Заявила му, че не може и не иска. Някогашният ѝ живот бил мъртъв. Дори мисълта за миналото я ужасявала. И Америка, с нейните условности, също била мъртва за нея.

„Но не си мислете, че през тия две години не съм служила предано на съветското правителство — каза ми веднъж Ърнита. — Както и моят инженер. Раздавахме се всецяло. Студ, храната оскъдна, но какво от това! Роклите и кожените ми палта станаха на нищо, бельото ми — на парцали. Но кой ти гледа. Хранеше ме и ме топлеше един идеал. Сега ме владееха духът и мечтите на Ленин, доколкото ги разбирах. Той, само той — виждах ясения му поглед — бе съумял със себеотрицание да поведе една от най-великите битки на човечеството. Мисля, че обикнах Ленин в мига, когато узнах за него. Никога не съм го виждала. Дори не посмях да отида и да го погледна в мавзолея на Червения площад в Москва. Знаех, че ще заплача.“

Но в края на втората година договорът на нейния принц изтекъл и той решил да се завърне в Ню Йорк. Там навярно го чакало момиче, както и родителите му, а и добра служба. Ърнита била така влюбена, че заминала с него в Москва и там прекарали цял месец заедно, докато чакала от Ленард отговор на последното ѝ предложение; в случай че не искал да се върне, както ѝ писал преди месец, тя щяла да си отиде в Америка.

„Не зная кое ме подтикна към това решение: може би укорите на съвестта или майчинският дълг, или може би единствено примирението, че губя любовта си — каза Ърнита. — Не се оправдавам.“

И тъй, те прекарвали цял месец в Москва, докато той уреждал заминаването си. Същевременно Ърнита започнала да работи в една от големите международни комунистически организации, разпространяващи по света комунистическото учение. И както в Сибир, тя пак вършела много неща: била машинописка, библиотекарка, коректорка и преводачка, а при необходимост изнасяла и доклади. И след повече от две години, прекарани в глухите сибирски дебри, тя открила, че културният живот в Москва е увлекателен и прекрасен.

След заминаването на любимия ѝ настъпила самотата. Но Ърнита пак променила решението си: не можела и не искала да се върне в Америка. Не. Настоявала, по-скоро съгласна била той да отиде в Русия, но не и тя да се върне при него. Междувременно получила телеграмата му, с която питал дали ако дойде, тя ще се съгласи да живеят заедно. След два дни на терзания тя се принудила да му телеграфира: „Не съм съгласна. Заминавам в Сибир.“ Последното решение се дължало не само на внезапното ѝ отвращение при мисълта да заживее с мъжа си, но и на увещанията на Рутгерс, който тогава се намирал в Москва — молел я да се върне, за да помогне за организиране на управлението на една нова мина, която предприятието току-що поело. Тя се съгласила заради интересната работа, както и заради възможността да избяга от съпруга си, Рутгерс я уверявал, че му е крайно необходима, и при душевния ѝ смут отдалеч Сибир ѝ се сторил като родно място. Нали там намерила свобода и обич. Там изживяла своето най-голямо щастие. На следващия ден тръгнала за Кемерово, символ в представите ѝ на духовна свобода и блаженство.

„Беше през декември — разказваше ми тя — и за пръв път пътувах в Русия «на меко» (така казват на първа класа, за разлика от втора или трета). По това време много от железопътните линии бяха преустроени и имаше първа, втора и трета класа вагони. Пък и Кузбаското предприятие плащаше пътните ми.“

Когато пристигнала, Кемерово било затрупано в сняг. Но най-лошото било, че съквартирантката ѝ подслонила при себе си своя любим, без да я пита, а тогава нямало друга свободна стая. И тъй като била поставена пред свършен факт, Ърнита приела създалото се положение и заживяла при тях. „Те се държаха много мило с мен, и аз

бях толкова отчаяна и нещастна; затова дори общата стая ми изглеждаше като дом.“

Но ето че пристигнала нова телеграма от Ленард, с която ѝ съобщавал, че пристига! Не успял да понесе раздялата. Тя трябвало да го приеме. А през февруари получила покана от Международната комунистическа организация да се върне в Москва и да работи там. Подготвял се пленум на Централния комитет на Комунистическата партия и била необходима техническа помощ. В това отношение Русия имала много малко квалифицирани служители и тъй като дотогава Ърнита вече знаела да говори и пише на руски сравнително добре, можела да окаже ценна помощ. Така че въпреки доскорошното си решение никога да не живее с мъжа си, телеграфирала на Ленард, че ще го посрещне в Москва.

Когато отново пристигнала в столицата, тя ѝ се сторила много красива. Старинните дворци, блестящите църкви, Кремъл, Китайгород! Заедно с една млада немкиня, която говорела слабо английски, получили стаичка в „Лукс“, голяма, безразборно строена сграда — своеобразен хотел с общи кухни и бани на всеки етаж — в нея живеели повечето дейци на Комунистическия интернационал, и въпреки всичките ѝ тревоги тук животът се оказал доста поносим. Работата ѝ във връзка с партийния пленум била вълнуваща — в Кремълския дворец тя се запознала с всички видни дейци на Комунистическия интернационал и на съветската комунистическа партия. (По това време Ленин вече не бил между живите.)

Скоро пристигнал Ленард, който изглеждал блед и угрижен. Обяснил, че е дошъл само защото, когато получил телеграмата ѝ да не идва, вече бил уредил пътуването си и нямало как да го отмени. А освен това все още се надявал, че ще подобрят отношенията си. Не могат ли да живеят заедно в името на детето? Сигурно било възможно. И нямало ли да бъде така по-добре? Каква полза от тази мъчителна неустановеност? Но сега вече тя не била склонна на отстъпки и снизхождение. Вярно, че изгубила любимия си, но изгубила и всякакво желание да се върне към предишния живот. И колкото повече настоявал Ленард, толкова по-нещастна се чувствала тя. Все едно да се погребее жива. И макар че предишната ѝ нерешителност се дължала на опасенията да не нарани Ленард, сега, когато му било най-тежко, тя си обещала да бъде непреклонна.

„Не зная как съм могла да бъда толкова жестока — разкаяно сподели веднъж тя. — Пристигна, аз го посрещнах и макар че не се карахме, най-сетне си излях всичко, което ми се бе насъбрало — за сватбата, за Америка, за възгледите му и не знам какво още! Казах му, че никога, никога не мога и не искам да живея с него. След няколко дни, обезсърчен, той отиде сам в Сибир, за да заеме мястото, което Рутгерс му беше обещал. А аз, разкъсвана от противоречия, останах в Москва; все пак чувствавах, че животът трябва да ми поднесе нещо повече. Може би го заслужавах, може би не, но такъв, какъвто е животът — игра на случайности — човек има право да се надява на всичко. А и имах желание още да работя в Русия. Така е, цял живот отказваме на другите нещата, за които сами копнеем. Често съм си мислила за това. Съжалявах, че се държах зле с Ленард, и все пак почувствах облекчение при заминаването му. После взеха да ме измъчват мисли за някогашните дни, за детето, за цялата ми жестокост. И още ме измъчват.“

Ала за нейна изненада разбрала, че в Кемерово Ленард е намерил сродна блуждаеща душа — млада американка, която, подобно на Ърнита, използвала и възможността да се освободи от един незадоволителен брак в Америка. Но сега Ърнита доловила, че с невероятната си и „толкова човешка непоследователност“ Ленард оказва морална подкрепа на другата, макар че осъждал Ърнита за същото поведение. И донякъде благодарение на подкрепата му жената наскоро получила развод (тогава в Русия тези дела се уреждали бързо) и заживяла с Ленард. Разбира се, Ърнита узнала това много по-късно. Засега само усетила, че не след дълго писмата на Ленард от Кемерово зазвучали някак бодро. Забелязала, че не настоява вече да отиде в Кемерово поне да го види, щом свърши пленумът.

Но ето че съвсем неочаквано за Ърнита през юли в Москва пристигнала майката на Ленард с детето им. От благоприличие, и най-вече заради сина си, Ърнита решила да си вземе едномесечен отпуск, за да ги заведе в Кемерово. За майката на Ленард и детето Рутгерс предоставил една кокетна къщичка край брега на реката. Ала скоро Ърнита разбрала, че е направила фатална крачка. Защото докато я нямало, Ленард си живеел щастливо със своята любима и се бил поотърсил от своите предишни терзания, а нейната поява само щяла да отвори старите рани. Дълбоко в душата си той й бил верен и още се

надявал тя да се върне при него. Но на другата не казал нищо, дори нощем бил с нея, а през деня увещавал Ърнита да се върне при него.

Все пак заради майката на Ленард и детето, както и в името на предстоящата интересна работа при Рутгерс (освен това още не знаела за съществуването на другата) Ърнита решила най-сетне да остане и да се помири с мъжа си. Но тъкмо в този момент се случило нещо, което я накарало да промени решението си. Един ден съквартирантката ѝ, същата, с която живяла след заминаването на Ленард, най-неочаквано започнала да я укорява, че макар да не обича мъжа си, пак му пречи и той най-сетне да намери щастието. „Тя дори ме обвини — възкликна Ърнита, — че съм била жестока егоистка: не съм искала Ленард за себе си, но и не съм го оставяла да бъде щастлив с друга. Както бях смаяна и вбесена от измамата на Ленард, изпратих да го повикат, но вместо него дойде дамата на сърцето му, у която попаднала бележката ми.“

А какъв разговор последвал! Как се произнесла за характера ѝ онази, с какви епитети си позволила да я нарече! Ърнита се усмихваше, като си припомняше всичко това. Но тогава тя вече напълно разбрала в какво мъчително положение е поставила жената със завръщането си, макар и неволно. И съжалявала, защото как иначе можела да го възприеме другата, освен че е дошла да я уязви? И да се оправдава, щяла само да навреди на Ленард, а и да нарани тази жена, за която ѝ било жал. Защото тогава тази жена естествено щяла да разбере колко малко я обича Ленард и това можело да я накара внезапно да промени отношението си към него. Крайно затруднена, Ърнита решила да положи всички усилия, за да спаси положението, защото, каквото и да станело с нея, тя искала Ленард да има близък човек. И така, същата вечер по залез, когато реката била най-красива, Ърнита седнала с тях на брега на Том и започнала героически да лъже, докато най-сетне любовницата му повярвала, както ѝ се искало да вярва, че Ърнита е ревнива и се опитва да си върне мъжа.

И за да скърпят нещата колкото се може по-бързо, още на следващия ден Ърнита и Ленард отишли с някакво раздрънкано кабриолетче до едно село на около двадесет версти от Кемерово, където в старата училищна сграда заседавал районният съд. И там, пред всички селяни, насядали по пейките и стълпили се в коридора, съпрузите поискали развод. И го получили за двадесет минути.

„След това заедно платихме таксата от осем рубли — продължи да разказва тя, като се смееше — и си тръгнахме подръка, съпровождани от шепота и усмивките на селяните, по-скоро като младоженци, отколкото като разведени.“

Сега не ѝ оставало нищо друго, освен да се оттегли. Майката на Ленард, която знаела историята само от другата жена, била благосклонни към нея и възмутена от поведението на Ърнита. Самата Ърнита се срамувала от своите сантиментални, дълги и, както сега разбираше, ненужни колебания относно цялата тази история.

„Чувствах, че ако мога да се измъкна още същата нощ, може би те пак щяха да бъдат щастливи в Сибир — каза тя. — Тежко ми беше, че трябва да се разделя със сина си. Та ние току-що бяхме започнали да се опознаваме наново.“

Тъй или иначе, привечер на следващия ден аз се качих във влака до следващия железопътен възел Топки, където се прехвърлих за Москва. И от всички мои познати единствен Ленард ме изпрати. Сякаш за да ми е още по-трудно, той не само бе нежен с мен, но и изглеждаше истински натъжен. А пътуването към Москва в полумрака на претъпкания четвъртокласен вагон беше най-тъжното в живота ми. О, колко бе тъжно! Никога не бях се чувствала така самотна, необичана, неразбрана. Плачех отчаяно в мрака, но поне никой не ме забеляза.“

Но животът в Москва отново я увлякъл. Работела в библиотеката на Коминтерна и макар че ѝ струвало усилия да въведе американската система в библиотечното дело, от друга страна Москва я вълнувала с духовния си живот. Скоро се сприятелила с една млада ирландка — привлекателно и остроумно момиче, чието бърборене ѝ действало успокоително, и двете започнали да делят всичко — стая, храна, минали и сегашни тревоги. Постепенно в нея се пробудил интерес към театъра и след време изпратила за американската комунистическа преса статия, в която възторжено описвала московския театрален сезон.

След като живял една година в Кемерово, Ленард се преместил на работа в друг руски град, а майка му заминала за Дания, за да следва курсове към Интернационалното комунистическо училище. Момчето останало при Ърнита; Ленард ѝ писал, че онази жена заминава за Америка. Била се отегчила от него. Сега на Ърнита не ѝ било лесно, тъй като Ленард не можел да отделя почти нищо за

издръжката на детето. А пък и сега Рутгерс бил предал управлението на кузбаското предприятие на един ревностен руснак, който решил да назначи руски специалисти на местата на американците.

Наскоро след това, както научих от други, а не от самата нея, тя предизвикала скандал, възмутена от поведението на новия търговски директор на Кузбас, един грузинец, тогава официален представител в Москва. Както ми разказаха, тя изглежда отишла при него за някаква сума, която предприятието ѝ дължало. Още щом я видял, той толкова се увлякъл по нея, че не пожелал и да чуе за отказ и започнал да ѝ се натрапва безцеремонно. Естествено, Ърнита се засегнала, че се отнася с нея по такъв обиден начин. И се оплакала на известна и влиятелна комунистка, която настояла за санкции. Състоял се процес и издали строга присъда. Ърнита помолила за смекчаване на наказанието и донякъде успяла. Все пак човекът бил осъден на четири години.

През пролетта на 1927 година изникнали нови грижи. Ленард, който живеел в Томск, бил нападат от някакви бандити — ранили го и дясната му ръка се парализирала. Той веднага отишъл в Москва при Ърнита, която го настанила в стаята си и се грижела за него. След това заминал с детето за Берлин, където ги чакала майка му, и оттам отишли на почивка във Франция. Но по-късно, когато решил да се върне в Томск, за да продължи работа, не получил виза въпреки усилията на Ърнита и застъпничеството на нейни влиятелни познати. Този последен удар, след многобройните му жестоки поражения, толкова го потиснал, че едва не посегнал на живота си. Но по-късно успял да си намери служба в Англия и отишъл там.

Когато за последен път срещнах Ърнита в Русия, където започнах този портрет, все още имаше много неща, които я обременяваха. Нейният ум се бе развивал устремно и макар че вярата ѝ в комунизма си оставаше непоколебима, тя вече разбираше, че се допускат и грешки и че с времето някои неща ще се променят, а някои идеи ще се доразвият. Някогашната ѝ увереност в собствените ѝ достойнства и добродетели бе разклатена из основи. Разбрах, че се нуждае от почивка, от промяна и от някаква емоционална връзка, защото въпреки разбиранията ѝ, че жената трябва да е свободна, на нея ѝ бе необходима нежна преданост. Тя естествено копнееше за човек, когото за цял живот да уважава и обича. Ала лесно ли е да намериш такъв човек? Съществува ли някъде вечна връзка между две души?

Аз сам се убедих, че в Русия човек може да направи много. Въпреки негодите и ударите на съдбата — и минали, и бъдещи — Ърнита бе решила да остане там. Разбрала, че животът е изпълнен с опасности, превратности, красота и заблуди, че освен всичко зависи и от обстоятелствата, и от шанса дали той ще е щастлив, добър, смислен или безсмислен, но и че в най-тежки мигове човек може да издържи. А веднъж ми каза с храбра усмивка: „В годините на моята младост и фанатизъм смятах, че комунизмът може и трябва да промени самата природа на човека, да го направи по-добър, по-сърцат. Сега не съм сигурна, че комунизмът може да направи всичко това. Но във всеки случай той създава по-съвършен обществен строй и аз съм готова да работя всеотдайно за този идеал.“

[1] През 1915 г. лявото крило на Социалистическата партия в САЩ създава Лига за антивоенна пропаганда. Правителството на Уилсън преследва работническите акции против войната и ги обявява за държавна измяна чрез Закон против шпионажа (юли 1917 г.) — Б.пр.

↑

[2] Прогресивна профсъюзна организация в САЩ, осн. 1905 г., забранена през 1918 г. от федералното правителство със Закона против шпионската дейност (вж, стр. 5). Б.пр. ↑

[3] Американски поет, драматург и критик (1869–1926). Б.пр. ↑

[4] Песента на ОИРС, пародия на един химн от Армията на спасението. — Б.пр. ↑

[5] Прозвище за членовете на ОИРС — от „нестабилен, променчив“ (англ); в случая с оттенък на „ненадежден елемент“. — Б.пр. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.